

„Igyekeztem racionális lenni, gyorsan és jól dönteni”

Határozott lépteiről messziről megismerem. Fiatalos, lendületes a mozgása ma is, és már elsőre is az a benyomásom róla, hogy amit akar, azt pillanatokon belül elintézi. Nem kertel, nem beszél mellé, nem lelkizik, teszi a dolgát. Teremtő, újtó alkat, racionális ember, aki lelkesen küzd azért, ami érdekli, és amiben hisz. Oktató, kutató, aktív közéleti szereplő, bár ma már inkább a szenvedélyének él, a tudománynak. Lelekesen, ugyanakkor kellő önkritikával mesél élete azon szakaszáról, amikor egyszerre többféle vezetői pozíciót is betöltött. Érzem a felelősség súlyát a mondataiban, ugyanakkor azt a hanyag eleganciát is, ahogyan átlendül a múlton, taglalva jövőbeni elképzeléseit. Dr. Sümegi Balázs, a Biokémiai és Orvosi Kémiai Intézet professzora közvetlen beszélgetőtárs, akitől nem lehet olyat kérdezni, amire ne lenne valamilyen egyedi válasza. Talán éppen ezért különleges személyiség.

Schweier Rita írása

- Mennyire zsúfoltak a napjai? Vizsgáztat-e még?

- Már nem. Döntően tudományos munkával, pályázati ügyekkel foglalkozom, ami nagyon elfoglal. Nyertünk két GINOP-pályázatot, előtte EFOP-ot is, és még van kiválósági pályázatunk is. Tartok ugyan még órákat, de ez a tevékenységem már nem jelentős. Ma épp egy cikk írását folytattam, amit dr. Gallyas Ferenc professzorral és egy külföldi barátommal közösen fogalmazunk. Sok ember bevonását igénylik a kutatások, össze kell őket szervezni, közösen kommunikálni, az eredményeket összegezni, ezekre megy el a legtöbb időm.

- Itt, az intézetben elérhető inkább, vagy a Szentágotthai Kutatóközpontban?

- A Kutatóközpontban is van két laborunk: az egyik egy kardiológiai, amit dr. Tóth Kálmán professzorral közösen vezetünk, a másikban pedig Tapodi Antal és Bock Ildikó dolgozik. Oda is feljárom időnként, de döntően itt vagyok, az intézetben, immár 1975 óta.

- A Szentágotthai János Kutatóközpontnak is volt tudományos igazgatója. Mikor köszönt le erről a pozícióról?

- Hatvanöt évesen, bár az egyik tudományos bizottságnak ma is tagja vagyok. Sikertől új technikákat fejlesztenünk, új módszereket bevezetnünk, és kellő anyagi támogatással el tudtuk kezdeni egy genom RNS-profiljának a vizsgálatát is. Ez egy nagy kutatás, mert egy mintából körülbelül 30-50 ezer összefüggő RNS szintetizálódik a szervezetben, aminek egy része a 20 ezer körüli gén, a többi pedig olyan régiókat jelent a genomból, amelyekről néhány éve még semmit sem tudtunk. Ezek a régiók olyan nem kódoló RNS-szakaszok, amelyeknek a szabályozásban, a betegségek kialakulásában nagyon jelentős szerepük lehet. Jelenleg a retrotranszpozonokkal foglalkozunk, amik valójában retrovírusok. Ezek bekerülnek az emberi, vagy az egér genomba, idővel elveszítik bizonyos részeit, mutálódnak, megváltoznak. A nagy részük igazi retrovírus részecskéként már nem tud kikerülni a sejtekből, de néhányuk képes lehet rá. Leírtak például olyat, hogy humán melanomából kerültek ki ilyen retrovírus részecskék. Ezeknek a gyulladásban vagy a rákban van leginkább jelentőségük, szabályozzák ugyanis a sejthalál folyamatát.

A gének között vannak ún. exonok és intronok. Az exonok azok, amik kódolják a nukleotid szekvenciát, amiből aztán az aminosav szekvencia lesz. Az intronok elvesznek az érés folyamán, belőlük semmi sem keletkezik. Néha - különösen a különböző gyulladásos modellekben - bizonyos intronikus részek összeállnak kisebb exon darabokkal, és önálló, intronikus formában léteznek. A szerepükről különböző elképzelések vannak, de általában mellékszereplői lesznek a különféle betegségeknek. Ezzel a témával az elmúlt két és fél évben tudtam foglalkozni, amióta kevésbé terhelnek az adminisztratív feladatok.

A mitokondrium működése régóta érdekelt. Ez egy pici részecske a sejten belül, benne történik az oxidatív anyagcsere, az oxidatív energiatermelés. Önálló genomja is van. A mitokondriális genom

az emberi szervezetben sokkal inkább hasonlít egy baktériumhoz, semmint az ember sejtmagjában lévő, nagy genomhoz. Ezzel összefüggésben kezdtünk el a kollégáimmal gondolkodni a sejtmagban lévő olyan részecskékről, amelyek nem gének. Közülük a mikro-RNS-ek már jobban ismertek, de ide tartoznak a nagyobb, nem kódoló RNS-ek is, amiknek nagyon bonyolult szabályozó szerepük lehet. Szerencsére mostanra anyagi lehetőségünk nyílt az ezekkel kapcsolatos vizsgálatokra, amiket a GINOP-pályázatok tettek lehetővé. Azért is örülök ennek, mert amióta nem vagyok intézetigazgató, van időm tanulni. Sok minden felfedezésre vár még, csak egy példa: elkezdtek nézegetni a szeptikus sokkos modellrendszerekben az RNS-profilokat, és észrevettük, hogy ezekben - ellentétben a normál RNS-profillal – kifejeződnek bizonyos intronikus régiók. Nagyon érdekes, izgalmas, új megfigyelések ezek.

Parallel dolgozunk dr. Tóth Kálmán professzor csoportjával szívbetegség modelleken, amelyeknek a mentén már humán vizsgálatok is zajlanak rezveratrollal, aminek a hatását dr. Wittmann István professzor csoportjával inzulin rezisztens betegekben vizsgáltuk. A rezveratról egyre többet hallani a vörösbort kapcsán, abban is megtalálható ez az anyag. Ezek a kutatások közelebb visznek minket a szív-és a gyulladásos betegségek molekuláris mechanizmusainak a megismeréséhez, egyben az új terápiás megoldásokhoz. Itt nem az emberi terápiára kell gondolni, hisz az milliárd dolláros költséget jelent, hanem az állatkísérletekre, a sejt kísérletekre.

- Ha ilyen nagy erővel vetette bele magát a kutatásba, és ekkora szenvedéllyel beszél róla, akkor feltételezem, hogy nem volt nehéz lemondania az intézet vezetéséről, és a többi irányítói szerepköréről sem.

- Valóban nem. / *mosolyog – a szerk.* / 1994-ben lettem intézetigazgató, majd 1996-ban első alkalommal dékán. Az intézetvezetés volt a könnyebb feladat. Két ciklusban is megválasztottak a dékáni szerepkörre, és emellett egy ciklusban, dr. Gábor Róbert rektorsága idején az egyetemi vezetésnek is a tagja voltam. A Science Building felépítésében is tevékenyen részt vállaltam, a tudományos igazgatói pozíciót is betöltöttem, és közben doktori iskolát, akadémiai csoportot is vezettem – mindez együtt nem volt kevés. Lassan leadom az adminisztratív teendőimet, dolgoztam eleget. De nem unatkozom, hisz a tudományos munka elfoglal, és az akadémiai csoportot jelenleg is irányítom.

- Miért nem mondott nemet a sok pozíció valamelyikére?

- Ez nehéz kérdés. 1996-ban azért vállaltam el a dékánságot, mert úgy láttam, hogy a csőd felé közeledik az egyetem, illetve a kar. Aztán 2004 tavaszán ugyancsak óriási gazdasági problémák voltak, erre eszeltük ki megoldásnak a német nyelvű képzés bevezetését, aminek nagy jelentősége volt, hisz a feljutásával jelentős bevételre tettünk szert. Még az angol hallgatói létszám is megháromszorozódott akkoriban. Ennek gyors elindítása nem volt egyszerűen kivitelezhető adminisztratív folyamat, de két-három hónap alatt mégis sikerült megvalósítanunk, köszönhetően egy hiányos jogi szabályozásnak.

- Mesélték a kollégái, mekkora volt a trapp...

- Igen, muszáj volt sietni, különben nem lett volna belőle semmi. Amikor javasoltam a bevezetését, megijedtek a kollégáim, és azt mondták, aludjunk rá egyet. Másnapra persze semmi sem változott. Megkérdeztem hát tőlük, hogy van-e ennek bármilyen akadálya, és mivel azt felelték, nincs, döntöttem. Ez áprilisban történt, és szeptemberre elhatároztam, hogy nyélbe ütjük. Voltak, akik az ehhez hasonló döntéseim nyomán azt mondták, nem voltam demokratikus. Igazuk volt, hisz csak azután vittem a professzorok elé, majd a Kari Tanácsra a német nyelvi képzés bevezetéséről a dokumentumot, hogy már aláírtam. Lehetett volna másképp is csinálni, de akkor elúszott volna a megvalósítás. A nagy cégeknél is lehet gyorsan dönteni, csak itt, az egyetemen ezt nem szoktuk meg.

Mindig elfogadtam, ami adódott, de másodszor főként azért vállaltam el a dékáni pozíciót, mert nagy volt a nyomás rajtam. Sokan mellettem álltak, akiket tiszteltem, becsültem. Mindemellett azt is éreztem, hogy képes vagyok rá. Ami a leginkább sarkallt ebben az esetben is, hogy anyagilag továbbra is nagyon rossz állapotban volt a kar. Sok volt a belső villongás, főleg a gazdasági nehézségek miatt. Ez addig tartott, amíg a második német csoport el nem indult. Kétszáz hallgatóval már könnyebb volt megkezdődött a stabilizálódás, csitultak a kedélyek.

- **Ha újrakezdehetné, mindent ugyanígy tenne?**

- Igen, nem bánok semmit sem.

- **Valójában értem, miért is vállalt el ennyi mindent, hisz Ön ma is tette kész, gyors, aktív. Elképzelem, hogy fiatalabb emberként ezek a tulajdonságai még inkább jelen voltak.**

- Az sosem jelentett problémát, hogy nem tudtam dönteni, és mindig átgondoltan tettem. Kiváló csapatom volt, ami ugyancsak megkönnyítette a dolgomat. Amivel nehezen birkóztam, az az egyetemi és az országos politika volt, mert ezek áttekinthetlenséget és bizonytalanságot szültek. Hiányoztak az elvek és a menetrend, amihez az ember tarthatta volna magát. Ad hoc történtek a dolgok, követhetetlenek voltak a kiadások, a bevételek, nem volt mihez igazodni. Mostanra szerencsére adódott egy kivételes helyzet, több szempontból is: megnöttek a pénzügyi lehetőségek, vannak uniós és állami pályázatok, és az is öröndetes, hogy az a rektorunk, aki korábban a karunk dékánja volt.

- **Gondolom, a Science Buildingre „szép és jó gyermekként” tekint.**

- Büszke vagyok rá, ez egy csodálatos épület, sok kutatócsoporttal. Jó látni, hogy amit kigondoltunk, az működik. Nagy kihívás volt, élveztem. Persze lehetett volna ezektől a feladatoktól mentesebben, kényelmesebben is élni, de nem erre törekedtem, és utólag visszanézve, unalmas is lett volna.

- **Kell azért ehhez egy „jó asszony” is, aki nem csap elég nagyot az asztalra...**

- Így van. / *nevet – a szerk.* / Ez az ő hibája, meg is mondom neki, ha hazamegyek.

- **Ön egyébként milyen típus? A nehezebb helyzetekben kiabál egy nagyot? Abban biztos vagyok, hogy nem rágódó alkat.**

- Előfordult, hogy felemeltem a hangom, de vezetőként törekedtem arra, hogy ne legyek hangos. Igyekeztem racionálisan felépíteni a terveket, és azon voltam, hogy gyorsan és jól döntsek. Ez azért nem volt mindig egyszerű, hisz sorra jöttek a csődbiztosok, állandó volt a leépítés, aminek nem volt értelme, és a látszattervékenység zavart.

- **Több lehetősége is volt arra, hogy csapatot építsen maga köré. Milyen szempontok alapján válogatott?**

- A bizalom és az alkalmasság volt a legfontosabb számomra.

- **Nem csalódott az embereiben?**

- Nem, a helyetteseim, szerencsére – egy kivétellel - ma is élnek még, és jelenleg is száz százalékban megbízom bennük. Az azonban biztos, hogy kifelé nem mindig voltam kész a kompromisszumra. Úgy gondoltam, hogy a kar vezetésének elsőrendűen a karért kell dolgoznia, és emiatt az egyetem irányítói nem féltetlenül szerettek. Utólag többen – akikkel konfliktusom volt – megértették, hogy mindent a karért tettem. Természetesen követtem el hibákat, lehettem volna bizonyos helyzetekben udvariasabb, de ezen nem érdemes rágódni. Azért az jó, hogy ma már nem nekem kell szaladnom bizonyos ügyek után. Sokszor látom dr. Nyitrai Miklós dékán urat, amint épp siet valahova. / *mosolyog – a szerk.* /

Összegezve azt mondhatom, hogy a dékáni ciklusok érdekes periódusai voltak az életemnek.

Onnantól kezdve volt jó dékánnak lenni, amikor megtaláltam a kiutat, és beindult a német nyelvi oktatás. Látványos volt a változás, jöttek az eredmények, az államtól független bevételek, láttam az értelmét a tevékenységemnek. Ebben az esetben csak rajtunk múlt, mennyire vagyunk ügyesek, és igazolódott, hogy jól döntöttünk. Örömmel látom, hogy ma is özőnlenek a hallgatók, a program sikeres. Általa véget tudtunk vetni a folyamatos anyagi megszorítottságnak. Ennek a biztonságnak a megteremtése azért is fontos volt, mivel az egyetemi integrációval nőtt a központi bürokrácia, a pénzfelvonás, az adminisztráció. Bízom abban, hogy dr. Miseta Attila rektor úrnak sikerül a helyzeten javítania, de hozzá kell tennem, emberes munka lesz.

- **Említette, hogy a dékáni teendőkhöz képest az intézetvezetés nem tűnt nehéznek. Mégis, miből állt ez?**

- Amikor átvettem az irányítást, akkor ez egy kis intézet volt, mindössze kilenc diplomással. Az utóbbi tíz évben nőtt meg a létszám, mostanra már vagyunk közel ötvenen, így a munka is sokkal több. Persze azért volt bőven adminisztráció, és némi teher is járt vele, de dékániként az intézetvezetői üléseken ott voltam, így ez nem jelentett különösebb pluszt. Ez úton is meg kell

köszönöm munkatársaim nagyszerű munkáját, amivel nagyban segítették külső tevékenységemet.

- Átalakította az intézet oktatási profilját is.

- Ez egy több lépcsős folyamat volt. Az volt a célom, hogy modern, 21. századi biokémiát tanítsunk. Első lépésként egyesültünk az orvosi kémiával, majd 2010 után az orvosi kémia és a biokémia mellé az utolsó félévbe behoztuk a molekuláris medicinát, vagy nevezhetjük pato-biokémiának is. Ez a betegségek biokémiai és molekuláris alapjainak megismertetését jelenti. Ezt az átalakítást az akkori helyettesemmel, dr. Gallyas Ferenc professzorral vittük véghez, aki ma az intézetünk igazgatója. Ma már a negyvenes éveikben járó fiatalok vezetik az oktatást, dr. Berente Zoltán és dr. Veres Balázs.

- Szeretett oktatni?

- Előadni szerettem, de a gyakorlatok egy idő után unalmasakká váltak, ezektől meg is váltam az 1990-es évek elején. Berente Zoltánék sokat tettek azért, hogy ezek élvezetesek legyenek, a hallgatókat jobban megmozgassák, a mi időnkben ezek a módszerek még nem léteztek.

- Szép karrier az Öné.

- Elégedett vagyok azzal, amit elértem, valóban érdekes, szép volt az életem. Soha nem gondoltam arra, hogy elmenjek innen. Jó volt, hogy fiatalként öt évet tölthettem az Egyesült Államokban, különféle laboratóriumokban, de nem akartam kint maradni. Nem tudtam az ottani léttel azonosulni. Érdekes, ha ott néztem a tévét, azon sosem mérgelődtem, mert a kinti problémákat nem éreztem a magaménak, itthon bezzeg igen. Pedig követtem az Amerikában történt politikai, gazdasági változásokat, de csak meghallgattam, mi zajlik, nem érintettek meg.

- Ott mit kutatott?

- Ott is a mitokondriumot, és megtanultam az NMR-spektroszkópiát. Később intézetünkbe is vettem ilyen műszert, majd amikor előregedett, a Szentágothai Kutatóközpontba is. Oda olyat vásároltunk, amely képes a nagy térerejű MRI képalkotásra is. Jelenleg van egy hatalmas MRI-készülékünk, amire vettünk egy olyan fejet, amellyel az ATP-kreatin foszfát szinteket (azaz a sejtek energiaállapotát) is lehet látni. Egy élő állatból virtuálisan kijelölünk egy térfogategységet, és abban tudjuk az energetikát vizsgálni. Amerikában természetesen jobbak voltak a műszerezettségi lehetőségek, és ez így van most is, de már nem akkora a különbség, mint régen. Több szempontból is más világ volt az ottani. Egy érdekes példa: amikor először jártam kint, és bementünk egy boltba vásárolni, elképedtem az ott látott halféleségeken. Magyarországon akkor mindössze a ponty, a harcsa, meg a keszeg létezett. Látva a kinti kínálatot, megkérdeztem az ismerősömet arról, hogy mi az a furcsa, sárgás színű hal. No az volt a lazac, amit ott láttam először életemben.

- Hogyan jutott el Amerikába?

- Véletlenül. Az egyik cikkünk közlése nyomán egy amerikai kutató eljött Pécsre, akit ugyancsak ez a szakterület érdekelt, majd visszahívott. Ott pedig már utazgattam, és létrejöttek más kapcsolataim is. Az is szerencsés volt, hogy a gyerekeim is megtanulhattak kint angolul.

- Mesélne a családjáról?

- A feleségem habilitált egyetemi docens. Jelenleg nyugdíjas, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán menedzsment oktatással és kutatással foglalkozott. Első diplomája szerint bölcsész, német-orosz szakos. A nagyobbik lányom, Katalin, az Orvosi Genetikai Intézetben PhD-zik, rendelkezik molekuláris biológus egyetemi diplomával és közgazdász egyetemi diplomával is. Különleges hobbijai vannak: magas szinten műveli az akrobatikus rúdtáncot és a karikázást, emellett fantasztikus tortákat és süteményeket készít. A kisebbik lányomnak, Bernadettnek közgazdasági diplomája van, szereti a kihívásokat. Amerikában dolgozik, jelenleg HR-igazgató egy nagy cigarettacégnél, a JTI-nál. Budapesten kezdett, aztán jött Genf, Bécs, majd London, Ciprus, az Arab Emírségek, végül az USA, ugyanennél a cégnél. Büszke vagyok a lányaimra.

- Bátán, egy kis zsákfaluban volt gyerek. Jó volt ott?

- Igen, Bata egyik oldalán a Duna, a másikon a Mecsek-dombság végső vonulata látható, nyugalmas kis falucska. Nem voltunk szegények, de gazdagok sem, tartottunk marhákat, csirkéket, később pedig már jórészt csak csirkéket. 1958-ban jött a téészesítés, elvették a földünk nagy részét, maradt egy-két holdnyi terület, azon tartottuk az állatokat. Előfordult, hogy kétezer csirkénk is volt, apám

velük üzletelt. A napos csirkéket nyolc hétig neveltük, majd eladtuk. Ebből kicsit jobban éltünk, mintha csak a téeszben dolgozott volna. Addig foglalkozott ezzel, amíg befejeztem az egyetemet, utána eljött Bátáról Pécsre. Itt a DÉDÁSZ-nál volt gépkocsivezető, majd a Postán dolgozott, vitte ki a falvakba a postautóval a pénzt és a leveleket. Édesanyám sajnos korán, 54 évesen meghalt mellrákban. Akkor még nem tudtak segíteni rajta.

- Van testvére?

- Nincs, az 1950-es években a falvakban, a mezőgazdasággal foglalkozó családokban sok egyke volt. Nehéz helyzetben voltak ezek a kistelepülések azokban az időkben, hisz jött a Rákosi-korszak, majd 1956, aztán elvették a földeket. Az édesanyám és a nagyszüleim sokat panaszkodtak erről az időszakról, és annak következményeiről. Egyedül az édesapám érte meg azt, amikor visszaadták a földjeinket, miután visszakértük azokat. Jelenleg is sok földem van, kiadom bérbe őket.

- Melyik szülőjére hasonlít jobban?

- A fizikai felépítésemben az anyai nagyapámra. Ő volt 180 centiméter magas, erős ember. A belső tulajdonságaimat tekintve nehéz megítélni, talán mindkettejükre. Édesanyám háztartásbeli volt természetesen, ahogyan akkoriban a falvakban. Én már szerencsés időszakban születtem, a Rákosi-rendszert nem tapasztaltam, a rendszerváltás idejére pedig már többé-kevésbé kialakult karakter voltam, megszereztem a nagydoktorit is, és így sínen volt a karrierem. Bevallom, nem számítottam arra, hogy egy kis faluból eljutok idáig.

- Jól tanult?

- Igen, de nem voltam kitűnő. Vagy érdekelt valami, vagy nem. Szerettem a matematikát, a fizikát, a kémiát és a biológiát, azaz a természettudományokat. Szerencsére az általános iskolában és a gimnáziumban is nagyon jó tanáraink voltak. Szegedre mentem aztán vegyésznek, az volt a legközelebb, ott is remek emberek tanítottak. A végzésem után kerültem ide, a Biokémiai Intézetbe.

- Miért nem maradt Szegeden?

- Maradhattam volna, és ha akartam volna, tudtam volna állást is kapni, de az nem lett volna egyszerű karrier. Pécssett épp akkor volt üres hely, és apám is örült, hogy itt leszek, Bátához közel. Alkonyi István vezette akkor az intézetet. Ő a gondolkodásában vegyész volt, nem biokémikus, én pedig biokémikus lettem, hiába voltam vegyész. Más úton jártunk, de rendes ember volt, hagyta a munkatársait dolgozni. Elkezdtem piruvát-dehidrogenáz komplex-szel, enzimológiával foglalkozni, azután fehérje-fehérje interakcióval, majd kikerültem Amerikába. Ötletet, lehetőséget igazán nem kaptunk, mindent magunk értünk el a kollégáimmal. 1990-ben lettem akadémiai doktor, amikor ezt a fokozatot még senki sem szerezte meg az intézetben. Ezt azért érzem nagy dolognak, mert mögöttem nem volt meg az a háttér, mint ami létezett egy Anatómiai vagy egy Élettani Intézetben. Az amerikai meghívásokért is magam küzdöttem meg. De ez nem is baj, mert ha lett volna elődöm, akkor beleszorulhattam volna egy adott szakterületbe, így pedig azt csinálhattam, amihez kedvem volt, csak magammal kellett dűlőre jutnom. Amikor Alkonyi professzor nyugdíjba ment, azt kívánta, hogy én legyek az utódja.

- Tudatos előrehaladásának a mozgatórugója lehetett az a kitörési vágy is, ami annak idején sok fiatalban megfogalmazódott, aki faluról jött, és a családjá sok nehézséggel küzdött. Első generációs értelmiséginek lenni nem könnyű.

- Valóban, paraszt gyerekként volt bennem ambíció, akartam valaki lenni, és ezért tettem is. Ma is sajnálom azt az embert, aki bemegy dolgozni, mert muszáj, és ha lejár a munkaideje, siet haza. Persze, értem az okát, hiszen aki egy irodába kényszerül, ahol értelmetlen adminisztrációval foglalkozik, az nem motivált. Én kezdettől fogva azt csinálhattam, ami érdekelt, sokat tanultam, mentem előre. Azt gondolom, hogy ahol akarat van, ott siker is van. Az első négy-öt év volt nehéz a pályámon, de azután, hogy megjelentettük a tanulmányunkat a piruvát-dehidrogenáz komplex és a citrát-szintáz interakciójáról, könnyűvé vált az életem. Sorra jelentek meg a publikációim, láttam az utat. Az soha nem vetődött fel bennem, hogy megtérül-e az, ha plusz munkát végzek. A Biokémiai Intézetet is úgy próbáltam irányítani, hogy nemzetközileg elismert legyen. Azt gondolom, sikerült is. A tétlenség és a panaszkodás nem az én műfajom, és nem is szeretem, ha valaki ezt teszi, mert nem visz előre. Egy férfi oldja meg a problémáit - ezt mondták gyerekkoromban is. Akkoriban senki sem járt pszichiáterhez, ehelyett tette a dolgát. Dékánként is nehezen viseltem, ha valaki nem

megoldani akarta a helyzetet. Panaszkodni könnyebb, mint tenni az ügyért, ezt látom társadalmi szinten is. Ahelyett, hogy az emberek küzdenének, keresik a hibásokat.

- **Ma már több lehetősége lehet a kikapcsolódásra is.**

- Igen, az Operába, meg az Operett Színházba szoktunk elmenni, mert az ott előadottakat már sok éve megírták. A kultúrában ki nem állhatom a politikához kapcsolódó dolgokat, ami azt jelenti, hogy egy klasszikus formában rendezett görög drámát örömmel megnézek, ám ha aktuálpolitikai felhangot érzlelek, inkább otthon maradok. Fiatalként szerettem az akkori beatzenét, de mostanában már inkább klasszikus zenét szoktam hallgatni.